

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Ismoilov Ubaydulla Mamat o'g'li

SUYIRLITEPA YODGORLIGIDA OLIB BORILGAN ARXEOLOGIK TADQIQOTLAR

VA TOPILGAN AYRIM TANGALAR TAHLILI 11-19

Saidboboyeva Gulzora Nematjonovna

O'ZBEKISTON ELEKTR ENERGETIKA SANOATI RIVOJIDA D.P.ROZITNING O'RNI 20-24

Umarov Sardor Yakubovich

XX ASRNING OXIRI-XXI ASR BOSHIDA GERMANIYA DAVLAT MOLIYASI VA

BIRLASHTIRISHNING MOLIYAVIY OQIBATLARI..... 25-31

Eshonkulov Shaxzod Eshkuvatovich

AHOLINING LOKAL-ETNOGRAFIK GURUHLARI VA ULAR BILAN BOG'LIQ

TOPONIMLAR 32-37

Olimov Nodirbek Anvarjon o'g'li

QO'QON XONLIGI ETNIK HOLATIGA OID MA'LUMOTLAR

(“TARIXI SHOHRUXIY” ASARI MISOLIDA) 38-41

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Daminova Mashhuraxon

DAVRIY MATBUOT VA UNING JAMIYAT TARAQQIYOTIDAGI O'RNI..... 42-45

Ahmedov Bahodir Ismailovich

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASINING

TARIXIY BOSQICHLARI 46-55

Ravshanov Mahmud

ALISHER NAVOIYNING ASARLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN

FOYDALANISH MAHORAT: YECHIMLAR VA ZAMONAVIY YONDASHUV MASALALARI..... 56-59

Asadova Ra'no Baymanovna

O'ZBEKISTON VA HINDISTON O'RTASIDAGI ILM-FAN HAMKORLIGI TARIXI

VA ZAMONAVIY BOSQICHLARI 60-64

Qurbonova Marg'uba

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA TIL SIYOSATI EVOLYUTSIYASI

VA MILLIY IDENTITETNI SHAKLLANTIRISH JARAYONLARI

(1991–2025 YILLAR TAHLILI) 65-68

Kamolova Habiba Muhammadiyevna

SOBIQ SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SHAHRISABZ IQTISODIY

INFRATUZILMASIDAGI ZIDDIYATLI O'ZGARISHLAR 69-74

Ergashev Umar Kuziyevich

XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGI G'UZOR BEKLIGI AHOLISI

TARIXI (HARDURI ETNOGRAFIK GURUHI MISOLIDA) 75-79

Ergashev Akhror

THE FACTORS THAT HAVE LED TO INTERNAL CRISES IN PAKISTAN,

AND THE SUBSEQUENT STRENGTHENING OF THE MILITARY'S ROLE

IN THE COUNTRY'S POLITICAL LIFE 80-88

<i>Qurbonov Abbos Shonazarovich</i> SUN'YIY INTELLEKT YORDAMIDA ARXIV HUJJATLARINI TAHLIL QILISH: YANGI TARIXIY YONDASHUVLAR	89-93
<i>Esanova Nilufar</i> CHET EL INVESTITSİYALARINING O'ZBEKISTON SANOAT SIYOSATIDAGI O'RNI: XALQARO HAMKORLIK TAJRIBASI ASOSIDA TAHLIL (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	94-97
<i>Askarxodjayev Yaminxon Muxammedovich</i> "MAORIF VA O'QUTG'UCHI" JURNALI "MEHNAT MAKTABI NIMA DEMAK?" MAQOLASIDA O'ZBEKISTON SSRDA AMALIY TA'LIM G'OYASINING DASTLABKI NAZARIY ASOSLARI (1925-YIL, 1-SONI MISOLIDA)	98-105
<i>Ismatova Zulfizar</i> O'ZBEK MILLIY KIIYIMLARINING TAVSIFI VA TASNIFI	106-114
<i>Abdualimova Durdona Shavkat qizi</i> G'AZNAVIYLAR QUDRATINING YEMIRILISH NUQTASI.....	115-125
<i>Xadjamuratova Matlyuba Xoshimovna</i> YOSHLARNI IJTIMOIIY HIMOYA QILISH – TADQIQOTLARNING MUHIM YO'NALISHI	126-129
<i>Elboyeva Shaxnoza</i> ILMIY RAHBARLIK VA INNOVATSION BOSHQARUVDA O'ZBEK AYOL OLIMALARINING ROLI	130-134
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Doniyorova Shaxnoza Doniyorovna</i> O'ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA GEOLOGIYA VA YENGIL SANOAT TARMOQLARI O'RTASIDAGI INTEGRATSIYANING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI	135-142
<i>Jumaniyazov Nodirbek Odilbek o'g'li</i> MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA SANOAT TARKIBIY O'ZGARISHLARIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	143-151
<i>Sharipova Gulchehra Farhod qizi</i> IMPROVING THE PRACTICAL MECHANISM OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT BASED ON FOREIGN EXPERIENCE: IN THE CASE OF JAPAN	152-157
<i>Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o'g'li</i> MARKAZIY OSIYO DAVLATLARIDA MAHALLIY BOSHQARUV TIZIMLARIDA SUN'IY INTELLEKT QO'LLASH TAJRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN XULOSALAR	158-162
<i>Sharopov Nurmuhammad Bobirovich</i> DAVLAT SIYOSATI VA YASHIL IQTISODIYOT: SUBSIDİYALAR, SOLIQ VA RAG'BATLAR	163-166
<i>Ibragimov Nodir Nusriddinovich</i> AGRAR SEKTORNI INNOVATSION RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDA EKONOMETRIK PROGNOZLASH USHLARINING TAKOMILLASHTIRILGAN YONDASHUVLARI	167-174

<i>Soxadaliyev Abdurashid Mamadaliyevich</i> CHORVACHILIK MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH HAJMINI OSHIRISHDA BOZOR MEXANIZMLARINI RIVOJLANTIRISH.....	175-179
--	---------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Raupova Ra'no Sohibovna</i> GLOBALASHUV VA AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA IBN SINO MEROSIDAN FOYDALANISH.....	180-184
<i>Mamayusupov Umidjon Kurbanovich</i> JAMIYATNI BOSHQARISHDA ILMIY BASHORATNING METODOLOGIK VA PROGNOSTIK VAZIFALARI	185-189
<i>Ergashev Ozodbek Shavkatovich</i> YANGI DAVR G'ARB FALSAFASIDA INSON MUAMMOSI	190-194
<i>Alimova Shaxnoza Xamidovna</i> NOGIRONLIGI BO'LGAN YOSHLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI TO'LAQONLI ISHTIROKI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	195-205
<i>Tolipov Baxtiyor</i> YOSHLAR IQTISODIY FAOLLIGINING TARIXIY GENEZISI VA RIVOJLANISH OMILLARI	206-211
<i>Rasulov Azizxon Mukhamadqodirovich</i> AXBOROT TIZIMLARI, MAHSULOTLARI VA XIZMATLARIDAN AXBOROT BIZNESI MUHITINI YARATISH ASOSLARI.....	212-218
<i>Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna</i> RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI	219-225
<i>Yekubova Mavluda Iskandarovna</i> RAQAMLASHGAN JAMIYATDA KOMMUNIKATIV REALLIK VA KOMMUNIKATIV RATSIONALLIK	226-232
<i>Madraximov Atabek Abduraximovich</i> EKOLOGIK TARBIYA HAMDA BILIM – EKOLOGIK MADANIYAT POYDEVORI	233-238
<i>Рахматов Нуриддин Негкадамович</i> МЕХАНИЗМ РАЗВИТИЯ ДУХОВНО-НРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ В ТВОРЧЕСТВЕ ХУСЕЙНА ВОИЗА КАШИФИ	239-243
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> YOSHLAR ORASIDA GIYOHVAND MODDALAR VA SPIRTLILIKLARGA QIZIQISHNING IJTIMOYIY SABAB VA OQIBATLARI	244-247
<i>Xudoykulov Azamat Beshumovich, Saidov Shomahmud Azamat o'g'li</i> INSON FALSAFASI	248-252
<i>Baratova Madina Xasanovna</i> KAMBAG'AL OILA FARZANDLARINING IJTIMOYIY FAOLLIGINI TA'MINLASH: INDIVIDUAL VA IJTIMOYIY OMILLAR	253-259
<i>Ismoilov Maxamadixon Isroilovich</i> IQTISODIY ADOLAT VA FAROVONLIK FALSAFASI: ETIK TAMOYILLAR VA IJTIMOYIY NOMUTANOSIBLIKLAR TAHLILI	260-269
<i>Obidov Asliddin Shavkatovich</i> COSMIC UNITY AND MORAL CONSCIOUSNESS: REINTERPRETING FARGHANI'S COSMOLOGY THROUGH CHITTICK'S LENS	270-274

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Kaniyazova Jupargul Orinbayevna</i> THE RETROSPECTIVE PLOT IN THE SHORT NOVELS OF CH. AITMATOV	275-280
<i>Алиева Эльвина Аметовна, Нуруллаева Дилбар Алиевна</i> СПОСОБЫ ВЫРАЖЕНИЯ СРАВНЕНИЯ НА ЛЕКСИЧЕСКОМ, СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ И МОРФОЛОГИЧЕСКОМ УРОВНЯХ (НА МАТЕРИАЛЕ РАССКАЗОВ А. И. КУПРИНА)	281-285
<i>Sanaqulova Fayoz</i> REKLAMA MATNLARIDA METAFORA TURLARI VA YONDOSH HODISALAR.....	286-289
<i>Ruzibayeva Aziza Kahramanovna</i> THE THEME OF EXILE AND ALIENATION IN BYRON'S POETRY	290-293
<i>Norqobilova Nigora Uralovna</i> O'ZBEK VA INGLIZ TILLARIDAGI OLQISH VA QARG'ISH SO'ZLARING LINGVOMADANIY SHARTLANISHI	294-298
<i>Ahmedova Fayyoz Rashidovna</i> O'ZBEKISTONDA ICHKI TURIZM RIVOJLANISHINING INFRATUZILMAVIY, RAQAMLI VA SOTSIOMADANIY DRAYVERLARI	299-306
<i>Elmuratova Zamira Khodjamuratovna</i> SOME PECULARITIES OF ENGLISH, KARAKALPAK AND TURKMEN PROVERBS ABOUT LABOR.....	307-310

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Sultanova Sabohat Alisherovna</i> FURTHER DEVELOPMENT OF THE INSTITUTE FOR ASSESSMENT OF REGULATORY IMPACT IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AS AN ELEMENT OF "SMART REGULATION"	311-317
<i>Qushboqov Shohrux Xasan o'g'li</i> JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARINING TURLARI VA ULARNING FUQAROLIK-HUQUQIY MAQOMINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI BORASIDA AYRIM MULOHAZALAR.....	318-328
<i>Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich</i> JAZONI IJRO ETISH MUASSASALARIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOY REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH FAOLIYATINI TASHKIL ETISH	329-339
<i>Xushvaqtov O'tkir Temirovich</i> VOYAGA YETMAGANLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN JINOYATLAR PROFILAKTIKASI BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIK NORMALARI TAHLILI	340-346
<i>Leonid Khvan Borisovich, Zilola Gulimova</i> THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN PUBLIC ADMINISTRATION.....	347-353
<i>Normatova Shirin Abdalnabiyevna</i> XOTIN-QIZLARGA NISBATAN ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASH BO'YICHA MILLIY QONUNCHILIKDAGI BO'SHLIQLAR TAHLILI	354-362

<i>Каюмова Асая Султномуродовна</i> ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВЫЕ РЕФОРМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ПРАКТИЧЕСКИЕ РЕЗУЛЬТАТЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	363-368
<i>Abdullayeva Sabohat Asatullo qizi</i> KRIPTOAKTIVLARGA OID JINOYATLAR VA XALQARO HUQUQIY TARTIBGA SOLISH ...	369-377
<i>Imomniyozov Doniyorbek Baxtiyor o'g'li</i> VIRTUAL MULKNING HUQUQIY REJIMI: SUI GENERIS YONDASHUV	378-392
<i>Amonov Zavqiddin</i> ISLOM HUQUQIDA MULKIY HUQUQLAR PARADIGMASI	393-400
<i>Saidmuradov Najmiddin Nabijonovich</i> YUQORI INSTANSIYA SUDLARIDA PROKUROR ISHTIROKINING JINOYAT-PROTSESSUAL JIHATLARI	401-405
<i>Makhmudjanova Mokhirakhon</i> ANALYSIS OF INTERNATIONAL EXPERIENCE IN ENSURING GENDER EQUALITY	406-411
<i>Нормуродова Азиза Азимжон кизи</i> СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ: ПОНЯТИЕ, ФОРМЫ И ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ	412-418

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Utkirov Nusrat</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA HARAKAT SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR VA MUAMMOLI- MODULLI YONDASHUVLAR	419-424
<i>Jamolova Shahlo Qobilovna</i> BO'LAJAK FIZIKA FANI O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLIGINI DASTURIY TA'LIM VOSITALARIDAN FOYDALANIB RIVOJLANTIRISH METODIKASI ("REAL GAZLAR. MOLEKULALARARO O'ZARO TA'SIR. REAL GAZLAR. VAN-DER-VAALS TENGLAMASI" MAVZU MISOLIDA)	425-428
<i>Rasulova Moxidil</i> TIBBIYOT TA'LIMI TIZIMIDA FUNDAMENTAL FANLARNI O'ZLASHTIRISHDA TALABALAR BILIMINI BAHOLASHNING ASOSIY SABABLARI VA DIDAKTIK IMKONIYATLARI	429-438
<i>Ismailov Oybek Abdurasulovich</i> ANESTEZIOLOGIYA FANINI O'QITISHDA ENTRUSTABLE PROFESSIONAL ACTIVITIES (EPA) TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANIB TALABALARGA MALAKAVIY TA'LIM BERISH	439-445
<i>Davlatova Nilufar Vosiljonovna</i> BO'LAJAK IQTISODCHI MUTAXASSISLARNING KREATIV IQTISODIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA PROBLEMALI VA LOYIHALI O'QITISH TEXNOLOGIYALARI	446-449

Received: 20 October 2025
Accepted: 15 November 2025
Published: 30 November 2025

Article / Original Paper

AUTOMATIC ASSESSMENT SYSTEM FOR MORAL TRUST IN THE DIGITAL COMMUNITY

Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna

Tashkent University of Information Technologies named after Muhammad al-Khwarizmi,
Department of Physical Culture and Humanities, acting associate professor

Abstract. This article analyzes the ethical and technical aspects of the concept of trust in the digital society and describes an artificial intelligence system called Digital Trust Analyzer (DTA), which automatically determines the “moral trust level” based on the user’s online behavior and text content. The system analyzes the criteria of truthfulness, respect, confidentiality, fairness and information accuracy in the user’s written text and provides an overall assessment in the form of a trust score. The theoretical basis of the project integrates the concepts of moral philosophy of Kant, Luhmann, Floridi and Aristotle.

Keywords: digital trust, moral trust, trust analysis, artificial intelligence, information ethics, online behavior, trust algorithm, user behavior, moral analysis.

RAQAMLI JAMIYATDA AXLOQIY ISHONCHNI AVTOMATIK BAHOLASH TIZIMI

Abdullayeva Ziyoda Nabiyevna

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti,
Jismoniy madaniyat va gumanitar fanlar kafedrası, dotsent v.b

Annotatsiya. Ushbu maqolada raqamli jamiyatda ishonch tushunchasining axloqiy va texnik jihatlari tahlil qilinadi hamda foydalanuvchining onlayn xulq-atvori va matn mazmuniga asoslangan holda “axloqiy ishonch darajasi”ni avtomatik aniqlovchi Digital Trust Analyzer (DTA) nomli sun’iy intellekt tizimi tavsiflanadi. Tizim foydalanuvchining yozgan matnida rostgo’ylik, hurmat, maxfiylik, adolat va axborot aniqligi mezonlarini tahlil qiladi va trust score shaklida umumiy baho beradi. Loyihaning nazariy asosi sifatida Kant, Luhmann, Floridi va Aristotelning axloqiy falsafa konsepsiyalari integratsiyalangan.

Kalit so’zlar: raqamli ishonch, axloqiy ishonch, ishonch tahlili, sun’iy intellekt, axborot etikasi, onlayn xulq-atvor, ishonch algoritmi, foydalanuvchi xatti-harakatlari, axloqiy tahlil.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI10Y2025N34>

Raqamli jamiyatda insonlar o’rtasidagi ishonch — ijtimoiy aloqalarning eng muhim elementi hisoblanadi. Biroq onlayn muhitda yolg’on ma’lumot, manipulyativ muloqot va axloqiy qadriyatlarning zaiflashuvi ishonchni izdan chiqarmoqda. Shu sababli, axloqiy ishonchni avtomatik tarzda baholovchi tizimlar jamiyatdagi raqamli madaniyatni mustahkamlash va shaffoflikni oshirishda muhim rol o’ynaydi.

Niklas Luhmann nazariyasiga ko’ra, ishonch — ijtimoiy tizimlar faoliyatini soddalashtiruvchi mexanizmdir. Immanuel Kantning axloqiy falsafasida esa rostgo’ylik universal axloqiy majburiyat sifatida qaraladi.

Luciano Floridi “Axborot etikasi”da ma’lumotni axloqiy qiymat sifatida baholab, uni to’g’ri ishlatish ishonchni saqlash garovi ekanini ta’kidlaydi.

Aristotel esa ishonchni insoniy fazilat sifatida ko'rsatadi — u adolat, hurmat va samimiyat asosida rivojlanadi. Raqamli jamiyatda bu fazilatlar endilikda algoritmik mexanizmlar orqali nazorat qilinmoqda, ya'ni axloqiy xatti-harakatlarni AI modellar aniqlay oladi [1, 2].

DTA — foydalanuvchining yozgan matni yoki onlayn faoliyatiga asoslanib, uning axloqiy ishonchlik darajasini baholovchi AI tizimidir. Asosiy maqsadi foydalanuvchining nutqidagi rostgo'ylik, hurmat, adolat, maxfiylik va axborot aniqligi mezonlarini tahlil qilish orqali "trust score"ni avtomatik chiqarish.

Raqamli jamiyatda axloqiy ishonchni avtomatik baholash tizimi quyidagi komponentlardan tashkil topgan:

1. Frontend: React yoki HTML5 interfeysi (foydalanuvchi oynasi).
2. Backend: Python (FastAPI asosida REST API).
3. Ma'lumotlar bazasi: MongoDB yoki PostgreSQL.
4. AI moduli: NLP modeli (BERT / RoBERTa) yordamida matn tahlili.
5. Xavfsizlik qatlamlari: JWT autentifikatsiya, HTTPS, AES shifrlash [3, 4].

1-jadval.

Raqamli jamiyatda axloqiy ishonchni avtomatik baholash tizimi komponentlarini qiyosiy tahlili

№	Tahlil asosi	Frontend (React/HTML5)	Backend (Python/Fast API)	Ma'lumotlar bazasi (MongoDB/PostgreSQL)	AI moduli (BERT/RoBERTa)	Xavfsizlik qatlamlari (JWT/HTTPS/AES)
1	Texnologik asos	JavaScript (React) yoki HTML5	Python asosida REST API	NoSQL (MongoDB) yoki SQL (PostgreSQL)	Transformer arxitekturasi (NLP)	Kriptografik va autentifikatsiya asoslari
2	Asosiy vazifasi	Foydalanuvchi interfeysi	So'rovlarni boshqarish, API yaratish	Ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash	Matnni semantik tahlil qilish	Ma'lumot va foydalanuvchi himoyasi
3	Afzalliklari	Tez, interaktiv, SPA imkoniyati	Yengil, tez ishlovchi API	Moslashuvchan va kengaytiriladigan	Yuqori aniqlikdagi tahlil	Yuksak xavfsizlik va maxfiylik
4	Integratsiya darajasi	REST API orqali ulanadi	Frontend va DB bilan ulanadi	Backend orqali ulanadi	Backend bilan to'g'ridan-to'g'ri integratsiya	Backendga ulanib ishlaydi
5	Ishlash samaradorligi	Kesh va virtual DOM tufayli tez	Async so'rovlar, FastAPI tezligi	Indeksar orqali tez qidiruv	GPU yordamida optimallashtirilgan	Tokenlar orqali tez autentifikatsiya
6	Moslashuvchanlik	Komponentlar asosida kengayadi	Mikroxizmat arxitekturasi uchun qulay	Shart va replikasiya mavjud	Modelni qayta o'qitish mumkin	Mos server arxitekturalar bilan ishlaydi
7	Xizmat ko'rsatish qulayligi	Kod modullarga ajratilgan	kod tartibli yozilgan, modullarga bo'lingan	Ma'lumotlar modeli aniq	Fine-tuning orqali sozlanadi	Sertifikatlar bilan boshqariladi
8	Resurs sarfi	O'rtacha (brauzer RAM/CPU)	O'rtacha (API yuklanishi)	O'rtacha yoki yuqori (hajmga qarab)	Yuqori (model og'irligi)	Past (AES yengil algoritmi)
9	Amaliy qo'llanish	Foydalanuvchi interfeysi, dashboard	API gateway, backend logika	Loyihaning barcha ma'lumotlari	Matn tahlili, sentiment yoki ishonch darajasi	Autentifikatsiya va shifrlash

10	Xavfsizlik jihat	CSRF/XSS dan himoya kerak	Token asosida nazorat	So'rov huquqlarini cheklash	Faqat backend orqali kirish	AES, HTTPS va JWT bilan to'liq himoya
----	------------------	---------------------------	-----------------------	-----------------------------	-----------------------------	---------------------------------------

Dastur afzalliklari:

1. Axloqiy tahlilni avtomatlashtirish — katta hajmli onlayn muloqotni monitoring qilish va xatti-harakatlarni tez baholash.
2. Ochiq va modul arxitektura — FastAPI/React bilan birgalikda AI modulini oson kengaytirish (multilingual, yolg'onni aniqlash, ML modeli qo'shish).
3. Ta'lim va tadqiqot uchun foydali — o'qituvchilar, tadqiqotchilar va kiberxavfsizlik jamoalari uchun analitik va eksperimental platforma.
4. Maxfiylik va xavfsizlik e'tibori — JWT, HTTPS, AES kabi xavfsizlik qatlamlari integratsiyalangan.
5. Falsafiy va nazariy integratsiya — Kant, Luhmann, Floridi, Aristotel kabi nazariy asoslarni hisobga oluvchi yondashuv, bu ilmiy-tadqiqot ishlariga mos.

Kamchiliklari va xavf omillari:

1. Soddalashtirilgan qoidaviy yondashuv (hozirgi analyzer.py) haqiqatni to'liq aks ettirmasligi mumkin — kontekst, ironiya, sarkazm aniqlanishi qiyin.
2. Til va madaniyat muammolari — lug'at va qoidalar boshqa tillarda noto'g'ri bahoga olib kelishi mumkin (o'zbek, rus, ingliz uchun alohida tuzilmalar kerak) [5].
3. Adversarial hujumlar — foydalanuvchilar modelni aldaydigan matnlar bilan chalg'itishi mumkin.
4. Foydalanuvchi maxfiyligi va etik masalalar — noto'g'ri baholash foydalanuvchiga zarar yetkazishi mumkin (stigma, ishdan chetlashtirish va hokazo).
5. Hukumat/huquqiy cheklovlar — ayrim mamlakatlarda shaxsiy ma'lumotlarni tahlil qilish va profiling qonuniy jihatdan tartibga solinishi kerak.

Tizim foydalanuvchining matnini analyzer.py moduli orqali tahlil qiladi. Matnda ijobiy (samimiy, rahmat, rost), salbiy (yolg'on, firibgarlik) va etik (hurmat, adolat) so'zlar soni aniqlanadi. Shuningdek, email yoki URL mavjudligi maxfiylik nuqtai nazaridan penalti sifatida hisoblanadi. Natijada 0 dan 100 gacha "trust score" aniqlanadi [6].

2-jadval.

Axloqiy indikatorlar va baholash mezonlari

Indikator	Tavsif	Ball oralig'i
Rostgo'ylik	Matnda yolg'on yoki manipulyativ unsurlar mavjudligi	0-30
Hurmat	Fikr bildirishda etik qoidalar, so'z tanlovi	0-20
Maxfiylik	Shaxsiy ma'lumotlardan foydalanish darajasi	0-20
Adolat	Neytrallik va kamsitishsiz muloqot	0-20
Axborot aniqligi	Faktlarga asoslanish, manba ko'rsatish	0-10
Umumiy ishonch balli:	0-100	

1-rasm. Fast API arxitekturasini va so'rov oqimi

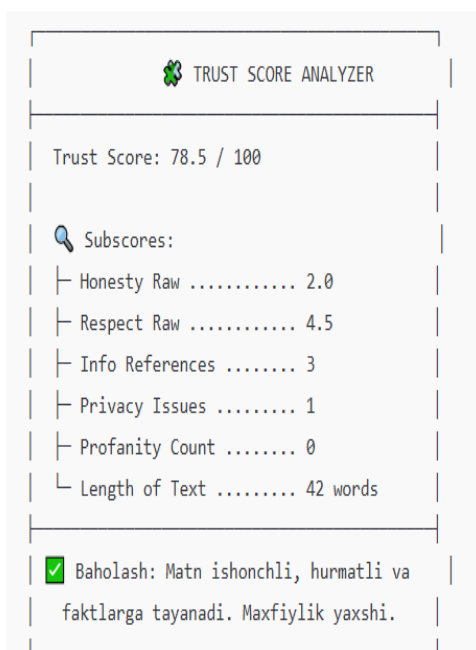
Bu diagramma Fast API ilovasining so'rovdan (request) javobgacha (response) bo'lgan to'liq ishlash ketma-ketligini ko'rsatadi [7].

1. Uvicorn server tomonidan qabul qilinishi.
2. FastAPI ilovasi orqali marshrutlashtirilishi va validatsiya qilinishi.
3. python-multipart moduli yordamida fayl yoki ma'lumot ajratilishi.
4. So'ngra javob (response) shaklida foydalanuvchiga qaytarilishi.

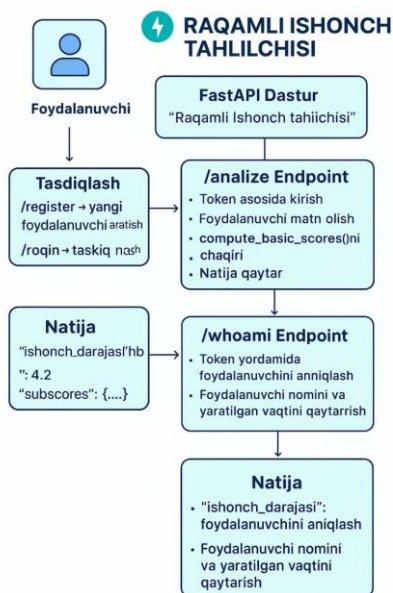
2-rasm. Axloqiy ishonchni baholash jarayoni

Bu diagramma axloqiy ishonchni tahlil qiluvchi sun'iy intellekt dasturining ishlash bosqichlarini ko'rsatadi. Unda foydalanuvchi matni dastlab tayyorlanib, so'zlar tahlil qilinadi, ijobiy va salbiy unsurlar aniqlanadi hamda turli axloqiy ko'rsatkichlar (rostgo'ylik, hurmat, maxfiylik va axborot aniqligi) asosida yakuniy ball hisoblanadi. Diagrammaning asosiy vazifasi — matn tarkibidagi axloqiy ishonch darajasini raqamli ko'rinishda baholash jarayonini bosqichma-bosqich tasvirlashdir.

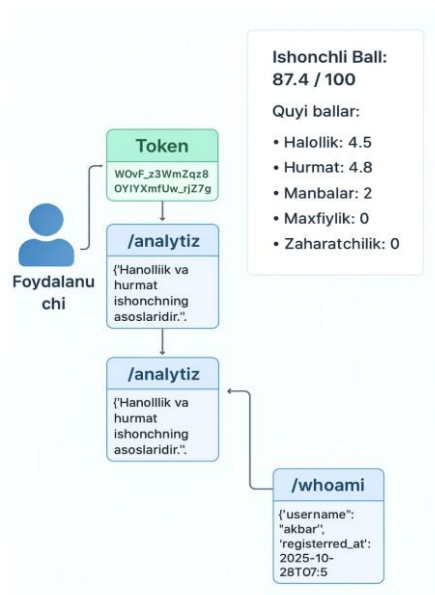
3-rasm. Foydalanuvchi matni asosida axloqiy ishonchni tahlil qilish jarayoni

Yuqoridagi rasmda foydalanuvchi matni asosida axloqiy ishonchni baholovchi algoritmnining ishlash ketma-ketligini ko'rsatadi. Unda matn dastlab tayyorlanadi, so'zlar ijobiy, salbiy va haqoratli turlarga ajratiladi, keyin esa rostgo'ylik, hurmat, maxfiylik va axborot aniqligi kabi ko'rsatkichlar asosida yakuniy ball hisoblanadi.

4-rasm. Digital trust analyzer arxitekturasi

Digital Trust Analyzer tizimining ishlash arxitekturasi va ma'lumot almashish jarayonini ko'rsatadi. Unda foydalanuvchi tizimga kirib (autentifikatsiya bosqichi), matn yuboradi, tizim esa FastAPI ilovasi orqali bu matnni tahlil qiladi va natijada "trust_score" — ya'ni ishonch darajasini hisoblab beradi. Diagrammaning asosiy vazifasi — foydalanuvchi, FastAPI serveri va analiz moduli o'rtasidagi o'zaro bog'lanish hamda ma'lumot oqimini bosqichma-bosqich tushuntirishdir [8].

5-rasm. Foydalanuvchi so‘rovi va ishonch ballini hisoblanish jarayoni

Rasm foydalanuvchi tomonidan kiritilgan matn yoki so‘rovni tahlil qilib, sun‘iy intellekt yordamida “axloqiy ishonch” darajasini aniqlash jarayonini ko‘rsatadi.

Tahlil qilish

Matn

Men senga ishonaman, chunki o‘zing shunday aniq ma‘lumotlar va ishonchli manbalarga asoslanadi.

Tahlil qilish

Natija

Ishonch Balli: 72

Rostgo‘ylik

Hurmat 10

Maxfiylik -2.5

Axborot aniqligi 5

6-rasm. Dasturni asosiy ishchi oynasi

Digital Trust Analyzer — akademik va amaliy jihatdan foydali loyiha. Diplom ishida nazariy (falsafiy) va amaliy (texnik) qismlarni birlashtirish doktorantura yoki magistratura darajasida kuchli ilmiy ish bo‘lishiga xizmat qiladi. Muhim jihatlar — shaffoflik, inson nazorati, va maxfiylikni ta‘minlashni loyihaning markaziy prinsiplari sifatida joylashtirishdir [9].

“Raqamli jamiyatda axloqiy ishonchni avtomatik baholash tizimi” nomli ushbu ilmiy ishda raqamli muhitdagi ishonch tushunchasi falsafiy, axloqiy va texnik jihatdan chuqur tahlil qilinadi hamda Digital Trust Analyzer (DTA) nomli sun‘iy intellekt tizimi ishlab chiqilgan. Tizimning asosiy maqsadi — foydalanuvchining yozgan matni yoki onlayn xatti-harakatlarida

rostgo'ylik, hurmat, adolat, maxfiylik va axborot aniqligi kabi mezonlarni avtomatik tahlil qilish orqali axloqiy ishonch darajasini (trust score) aniqlashdir.

Dasturning nazariy asosi sifatida Immanuel Kantning axloqiy majburiyat g'oyalari, Niklas Luhmannning ijtimoiy tizimlar nazariyasi, Luciano Floridining axborot etikasi konsepsiyasi va Aristotelning fazilatlar falsafasi uyg'unlashtirilgan. Bu yondashuv raqamli ishonchni faqat texnik emas, balki falsafiy jihatdan ham baholash imkonini beradi.

Tizim FastAPI asosidagi backend, React/HTML5 frontend, MongoDB/PostgreSQL ma'lumotlar bazasi, hamda BERT yoki RoBERTa asosidagi NLP (tabiiy tilni qayta ishlash) modullarini o'z ichiga oladi. JWT, HTTPS va AES texnologiyalari orqali xavfsizlik ta'minlanadi.

Dasturiy vositada ishlab chiqilgan DTA modeli:

- Onlayn muloqotdagi axloqiy qadriyatlarni monitoring qilishni avtomatlashtiradi;
- Foydalanuvchilarning matnini semantik tahlil qilib, ishonch ballini chiqaradi;
- Ta'lim, kiberxavfsizlik, media etikasi va ijtimoiy tarmoqlar tahlili sohalarida amaliy qo'llanilishi mumkin.

Shuningdek, mualliflar tizimning kamchiliklari va xavf omillarini ham tahlil qilgan — masalan, til va madaniyatga xos farqlar, kinoyali ifodalarni aniqlashdagi qiyinchiliklar, foydalanuvchi maxfiyligi va etik muammolar.

Dasturiy vosita nafaqat texnik jihatdan, balki falsafiy va axloqiy nuqtai nazardan ham dolzarb hisoblanadi. DTA tizimi raqamli madaniyatni rivojlantirish, ishonchni mustahkamlash va onlayn muloqotda axloqiy mezonlarni saqlab qolish uchun samarali vosita bo'lishi mumkin. Dasturiy vosita ta'lim va kiberaxloqiy tahlil yo'nalishlarida katta amaliy ahamiyatga ega.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. In AI We Trust: Ethics, Artificial Intelligence, and Reliability — Science and Engineering Ethics, 2020.
2. On The Risks of Trusting Artificial Intelligence: The Case of Cybersecurity — Mariarosaria Taddeo, Digital Ethics Lab Yearbook 2020.
3. Trust, trustworthiness and AI governance — Christian Lahusen et al., Sci Rep., 2024.
4. Trust, artificial intelligence and software practitioners: an interdisciplinary agenda — AI & Society, 2024.
5. Trust, Trustworthiness and the Moral Dimension in human-AI Interactions — Donatella Donati, Ethics, Politics & Society, 2023.
6. Exploring Motivators for Trust in the Dichotomy of Human—AI Trust Dynamics — Soc. Sci., 2024.
7. A Systematic Review on Fostering Appropriate Trust in Human-AI Interaction — arXiv, 2023.
8. Digital Trust in Transition: Student Perceptions of AI-Enhanced Learning for Sustainable Educational Futures — Sustainability, 2025.
9. Can We Trust Artificial Intelligence? — Philosophy & Technology, 2025.
10. Trust and Trustworthiness in AI — Philosophy & Technology, 2025.
11. Using the Digital Trust Ecosystem Framework (DTEF) to Achieve Trustworthy AI — ISACA White Paper, 2024.
12. A Network Approach to Public Trust in Generative AI — Philosophy & Technology, 2025.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/10 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).